

ORTODONTIK DAVOLASHDAN OLDIN GNATOLOGIK SKRININGNING AHAMIYATI

Buvanazarova Zukhra Olimjon qizi

Emu University, Stomatologiya fakulteti 4-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu tezisdan ortodontik davolashdan oldin gnatologik skrining o'tkazishning klinik ahamiyati yoritilgan. Temporomandibulyar bo'g'im (TMJ) holati, chaynash mushaklari faoliyati va okklyuzion munosabatlarni baholash ortodontik davolashning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Gnatologik skrining yordamida yashirin funktsional buzilishlar, bruksizm va temporomandibulyar disfunktsiyalar erta aniqlanib, individual davolash rejasini tuzish imkoniyati yaratiladi. Bu esa davolash natijalarining barqarorligini ta'minlash va relapslar xavfini kamaytirishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: gnatologik skrining, ortodontik davolash, temporomandibulyar bo'g'im, TMJ disfunktsiyasi, bruksizm, okklyuziya, diagnostika, relaps, chaynash mushaklari.

Kirish

So'nggi yillarda ortodontik davolashga murojaat qilayotgan bemorlar soni dunyo miqyosida sezilarli darajada ortib bormoqda. Bunga estetik talablarning oshishi, diagnostika usullarining takomillashuvi hamda ortodontik davolash imkoniyatlarining kengayishi sabab bo'lmoqda. Shu bilan birga, temporomandibulyar bo'g'im (TMJ) disfunktsiyalari, chaynash mushaklari faoliyatining buzilishlari va okklyuzion nomutanosibliklar kabi funktsional muammolar ham stomatologik amaliyotda tobora ko'proq uchramoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, temporomandibulyar bo'g'im disfunktsiyasi belgilari aholining 40–70 % ida uchrashi mumkin, biroq ularning aksariyati yashirin yoki yengil shaklda kechadi.

An'anaviy ortodontik diagnostika asosan tish qatorlari holati va jag'larning o'zaro munosabatini baholashga qaratilgan. Biroq zamonaviy ortodontiya stomatognatik tizimni yagona funktsional kompleks sifatida ko'rib chiqadi. Ushbu tizim tarkibiga tishlar, jag' suyaklari, temporomandibulyar bo'g'im, chaynash mushaklari va nerv-mushak apparati kiradi. Ortodontik davolashdan oldin gnatologik skrining o'tkazish bo'g'imdagi shovqinlar, og'riq sindromlari, diskning siljishi, jag' harakatlarining cheklanishi hamda bruksizm kabi yashirin funktsional buzilishlarni aniqlash imkonini beradi. Ushbu omillar e'tibordan chetda qolgan hollarda davolash natijalari barqaror bo'lmasligi yoki relapslar rivojlanishi mumkin.

Bugungi kunda CBCT, raqamli okklyuzion tahlil, elektromiografiya va 3D diagnostika texnologiyalarining amaliyotga joriy etilishi gnatologik tekshiruv aniqligini sezilarli

darajada oshirdi. Shu sababli ortodontik davolashdan oldingi gnatologik skrining davolash samaradorligini oshirish va uzoq muddatli natijalarni ta'minlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Asosiy qism

Ortodontik davolashning muvaffaqiyati nafaqat tishlarning to'g'ri joylashuviga, balki stomatognatik tizimning funksional holatiga ham bog'liq. Shu sababli ortodontik davolashdan oldin gnatologik skrining o'tkazish zamonaviy diagnostikaning muhim bosqichi hisoblanadi. Gnatologik skrining temporomandibulyar bo'g'im (TMJ), chaynash mushaklari va okklyuzion munosabatlarni baholash orqali yashirin patologiyalarni aniqlash imkonini beradi. Ilmiy ma'lumotlarga ko'ra, temporomandibulyar bo'g'im disfunktsiyasi belgilari kattalar aholisining 40–70 % ida uchrashi mumkin, klinik jihatdan yaqqol namoyon bo'ladigan shakllari esa taxminan 5–12 % holatlarda kuzatiladi. Eng ko'p uchraydigan belgilar qatoriga bo'g'imda shovqin (klik), og'riq, og'iz ochilishining cheklanishi va chaynash mushaklarining zo'riqishi kiradi. Ushbu belgilar ortodontik davolash boshlanishidan oldin aniqlanmasa, davolash davomida bemorda noqulayliklar paydo bo'lishi yoki mavjud disfunktsiya kuchayishi mumkin.

Bruksizm ham ortodontik davolash natijalariga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi muhim omillardan biridir. Tadqiqotlarga ko'ra, uyqudagi bruksizm kattalar orasida o'rtacha 8–13 %, bolalar va o'smirlarda esa 14–20 % gacha uchraydi. Tishlarni siqish va g'ijirlatish natijasida ortodontik apparatlarga ortiqcha yuk tushadi, bu esa tishlarning rejalashtirilgan harakatini o'zgartirishi va davolash muddatini uzaytirishi mumkin.

Gnatologik skrining davomida jag'larning markaziy munosabati, okklyuzion kontaktlar, mandibulaning harakat trayektoriyasi va mushaklar faoliyati baholanadi. Ayniqsa, skelet anomaliyalari mavjud bo'lgan bemorlarda funksional tekshiruv natijalari davolash taktikasini tanlashda muhim ahamiyatga ega. Ayrim hollarda ortodontik davolashni boshlashdan oldin splint-terapiya yoki TMJ bilan bog'liq muolajalar tavsiya etiladi. So'nggi yillarda raqamli texnologiyalar gnatologik diagnostika imkoniyatlarini kengaytirdi. Konus-nurli kompyuter tomografiyasi (CBCT) yordamida temporomandibulyar bo'g'imning suyak tuzilmalari yuqori aniqlikda baholanadi. Elektromiografiya (EMG) chaynash mushaklarining bioelektrik faolligini tahlil qilish imkonini beradi, T-Scan tizimi esa okklyuzion kontaktlarning kuchi va taqsimlanishini real vaqt rejimida aniqlaydi. Ushbu usullar yordamida ortodontik davolash rejasi yanada individual va aniq tuziladi.

Klinik kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, gnatologik skrining asosida rejalashtirilgan ortodontik davolashda relapslar soni kamayadi, bemorlarning funksional moslashuvi yaxshilanadi va davolash natijalarining uzoq muddatli barqarorligi ta'minlanadi. Shu

sababli ortodontik davolashdan oldingi gnatologik tekshiruv zamonaviy stomatologiyada zarur diagnostik bosqich sifatida qaralmoqda.

Xulosa

Ortodontik davolashdan oldin gnatologik skrining o'tkazish stomatognatik tizimning funktsional holatini kompleks baholash, temporomandibulyar bo'g'im va chaynash mushaklari bilan bog'liq yashirin patologiyalarni erta aniqlash imkonini beradi. Gnatologik tekshiruv natijalari asosida individual davolash rejasini tuzish, asoratlari va relapslar xavfini kamaytirish hamda ortodontik davolashning uzoq muddatli barqaror natijalariga erishish mumkin. Shuningdek, skrining bemorda mavjud bo'lishi mumkin bo'lgan parafunksional odatlar va okklyuzion nomutanosibliklarni erta bosqichda aniqlashga yordam beradi. Bu esa davolash jarayonida kutilmagan asoratlarning oldini olish va klinik natijalarni yaxshilash imkonini beradi. Shu sababli gnatologik skrining zamonaviy ortodontik diagnostikaning ajralmas va muhim bosqichi hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Stomatologik bemorlarda raqamli diagnostika usuli bilan tashhis quyish. (2022). Дни молодых учёных, 1(1), 152-154. <https://doi.org/10.71337/inlibrary.uz.young-scientists.15139>
2. Schiffman E., Ohrbach R., Truelove E. et al. Diagnostic Criteria for Temporomandibular Disorders (DC/TMD) for Clinical and Research Applications // Journal of Oral & Facial Pain and Headache. 2014. Vol. 28(1). P. 6–27. // <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4478082/>
3. Хватова В.А. Клиническая гнатология. – Москва: Медицина, 2005. С- 98-99 // <https://studfile.net/preview/21489831/>
4. Ortodontik davolashda tish qatorlarining relapsini oldini olish: retensiya usullarining samaradorligini baholash. Toshpo'latova Kamola Ulug'bek qizi. uropean science international conference: ANALYSIS OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION. 2026. P-67-73.